

K Christen Kold, ustanovitelj danske ljudske srednje šole

Jindra Kulich

N. F. S. Grundtviga in Christena Kolda imajo za očeta zamisli o ljudski srednji šoli in za njenega uresničevalca. O obeh je že od samega začetka gibanja za ljudsko srednjo šolo nastajal mit, ki ga je podpirala tudi cela vrsta piscev in Koldovih življenjepiscev vse do današnjih dni.

Del tega mita je tudi to, da sta se oba pravzaprav strinjala glede uresničevanja zamisli o ljudski srednji šoli (izjema je le njuno prvotno nestrinjanje glede primerne starosti učencev za vpis v to šolo). Druge mite o sebi in svojih šolah pa je ustvaril Kold sam, potem pa so jih naprej širili njegovi privrženci in zgodnji življenjepisci. Šele v zadnjih letih so začeli te mite temeljito analizirati znanstveniki.

Kdo je bil Christen Kold?

Christen (prej Kristen) Mikkelsen Kold se je rodil leta 1816 v Thistedu na Jutlandu. Oče je bil čevljar, mati pa je bila živahna ženska z veliko domišljije, ki mu je kot otroku pripovedovala zgodbe in pela.

Dokler ni izšla študija avtorice Engbergove (Engberg, 1985), je bilo zelo težko ločiti resnico od mita. Bukdahl je še leta 1961 trdil: »Že zdavnaj je postal mit in naši viri so veliko preveč nezadostni, da bi ločili človeka od njegovega mita.« (Bukdahl, 1961: 62)

Oče je želel, da bi tudi Christen postal čevljar, vendar je zelo hitro postalo jasno, da Kold ni primeren za ročna opravila, ker »je imel dve levi roki«, kot ga je grajal oče. Zanj je imela razumevanje le mati, ki je menila, da je lahko učitelj, če ni dober za ročno delo.

In tako je pri petnajstih letih (po mitu, ki ga je ustvaril Kold sam, mu je bilo šele trinajst let) postal nadomestni učitelj v državni šoli v Fårtoftu na severu Jutlanda. Kmalu po tem je postal hišni učitelj na velikem posestvu družine Lillelund v Koustrupu na severu Jutlanda (zanimivo je, da je že na začetku svoje poklicne poti poleg otrok ob večerih učil tudi hlapce). Leta 1834 se je Kold vpisal na učiteljsko v Snestedu, ko je bil star dvajset let, pa je naredil učiteljski izpit.

Sredi tridesetih let 19. stoletja je Kold doživel močno versko prebujenje. To je bila predvsem posledica poslušanja pridig laičnega pridigarja Pedra Larsena Skraeppenborga, ki je vodil gibanje za versko obnovo. Nanj so vplivali tudi zgodovinski romani B. S. Ingemanna. To sta bila temelja njegovih pedagoških idej in dela: prebujenje preprostega ljudstva na podlagi krščanstva in njegove zgodovine. V poznih tridesetih letih 19. stoletja je postal prepričan, »da je poslanstvo njegovega življenja učiteljevanje, otrok in odraslih. To je bila njegova usoda, ki jo je deloma navdihnil Grundtvig, deloma pa njegovo lastno versko prebujenje.« (Bjerg, 1994: 24–25) Sam Kold je pozneje v svojem znamenitem govoru leta 1866 pojasnil: »Kako je prišlo do tega, da sem postal

ljudski učitelj, lahko razložim predvsem z izjavo, da sem bil za to rojen.« (Kold, 1993: 9)

Leta 1836 je bil Kold domači učitelj pri dekanu J. K. Sørensen v Solbergu na južnem Jutlandu. Od novembra 1837 do konca januarja 1838 je poučeval na državni šoli v Øster Jølbyju na severnem Jutlandu. To je bila njegova edina učiteljska služba na državni šoli, saj so mu marca leta 1838 zaradi dejavnosti v zvezi z versko obnovo in njegovih neortodoksnih pedagoških pogledov prepovedali poučevanje v javnih šolah. Med letoma 1838 in 1840 je bil spet domači učitelj, tokrat v družini premožnega kmeta K. L. Knudsena v Forballumu na južnem Jutlandu (tudi tu je zbral krog mladih odraslih kmečkih delavcev, ki jim je dvakrat na teden bral zgodovinske romane). Tedaj se je še enkrat spopadel s šolskimi oblastmi, ki jim je gospodovala Cerkev, zavrnil je namreč, da bi se učenci na pamet učili katekizem. Tako se je njegova poklicna pot učitelja v javni šoli za vedno končala.

V tem življenjskem obdobju je razmišljal o selitvi v Ameriko, vendar je misel opustil, ko ga je pastor L. D. Haas prosil, naj se prihodnje leto pridruži njegovi družini kot domači učitelj. Pastor je namreč nameraval kot misijonar odpotovati v Smirno (današnji Izmir) v Turčiji. Kold je ponudbo z veseljem sprejel, saj je mislil, da ne bo le učitelj Haasovih otrok, temveč bo tudi pomočnik pri njegovem misijonarskem delu. Čas do odhoda je izrabil za to, da se je preselil v København in se izučil za knjigoveza (čeprav ga je oče grajal, da ima »dve levi roki«).

Ko je v Smirni ugotovil, da ga ima družina tako rekoč namesto služkinje, in ko ga je razočaralo Haasovo misijonarsko delovanje, jo je zapustil in se poskušal preživljati sam. Ustanovil je knjigoveško delavnico in po začetnih težavah je bil kar uspešen. Posrečilo se mu je celo prihraniti precejšnjo vsoto denarja. Po petih letih je sklenil, da se bo vrnil domov. Julija leta 1847 se je vkrca na ladjo za Trst in nato prehodil 800 milj do doma. Potovanje je trajalo dva meseca in med njim si je pridobil pomembne izkušnje.

Znova je razmišljal o tem, da bi se izselil v Ameriko, vendar se je spet zaposlil kot hišni učitelj pri pastoru C. F. Hassenfeldtu v Ringkøbingu. Tu je zvedel za Grundtvigovo knjigo v treh delih Haandbog i Verdenshistorie. Prebral je le prva dva dela in nanj sta naredila velik vtis. Spoznal je še enega hišnega učitelja, A. Poulsena Dala, s katerim je sklenil dolgotrajno prijateljstvo in začel sodelovati.

Ko se je Danska leta 1848 zaradi Schleswig-Holsteina zapletla v vojno z Nemčijo, se je Kold, spodbujen z nacionalizmom, aprila prostovoljno prijavil v vojsko. Ni bil dober vojak in nikoli ni videl bitke od blizu. Večere je preživljal ob tabornih ognjih in

spodbujal mlade vojake s petjem in pripovedovanjem zgodovinskih zgodb. Novembra je bil odpuščen iz vojaške službe.

Vrnil se je k učiteljstvu, tokrat v družini pastora C. Østergaarda v Sønder Feldingu, kjer je ostal eno leto. Od tam je odšel poučevati v družino grundtvigijanskega duhovnika V. Birkedahlja v Ryslingu na Funenu. To je postalo izhodišče za ustanavljanje cele vrste lastnih šol. Leta 1845 je poskušal ustanoviti »srednjo šolo za kmete« (kot so takrat uradno imenovali ljudske srednje šole), leta 1851 pa je odprl prvo ljudsko srednjo šolo v Ryslingu na Funenu. Naslednje leto je ustanovil poletno svobodno šolo za otroke v Dalbyju, kamor je istega leta preselil svojo ljudsko srednjo šolo. Leta 1862 se je Kold preselil v novo ljudsko srednjo šolo, ki jo je ustanovil v Dalumu, in prenehal delovati v svoji svobodni šoli za otroke. Ves svoj čas je posvetil ljudski srednji šoli in tečajem za usposabljanje učiteljev, ki so poučevali v svobodnih šolah.

Pisatelji Kolda pogosto omenjajo kot »kmečkega Sokrata«. Prvi ki naj bi skoval to frazo, je bil L. Schrøder. V pismu iz leta 1860 je napisal: »Je nekakšen Sokrat, ki sedi na stolu, obkroža pa ga množica kmečkih fantov in deklet.« (citira ga Borish, 1991: 190) Vendar to bolj priča o Koldovem slogu učenja kot o njegovem položaju filozofa.

Kold je imel precejšen vpliv na razvoj svobodnih šol na Danskem, na pedagogiko, ki obravnava otroke in mlajše odrasle, in na prve oblike danskih ljudskih srednjih šol. Ta vpliv traja vse do današnjih dni. Ko je leta 1870 v starosti 54 let umrl, je bil spoštovan ravnatelj ljudske srednje šole, voditelj najmočnejše veje gibanja za ljudsko srednjo šolo na Danskem in vzor številnim učiteljem.

Koldova izobraževalna misel in praksa

Ni mogoče razumeti Koldove izobraževalne misli in prakse, ne da bi upoštevali njegovega verskega prebujenja v tridesetih letih, ki je v njem pustilo trajno sled.

Na srečanjih verskih obnoviteljev in pri izobraževalnem delu z otroki ter mlajšimi odraslimi se je v številnih letih učiteljstva v družinah naučil ceniti preproste kmete in njihov življenjski slog.

Ko je bil med letoma 1838 in 1840 učitelj na Knudsenovem posestvu, je pravzaprav spoznal bistvo prebujenega učiteljstva. Domača hči, mala Maren, je pogosto jokala, ker se ni mogla naučiti učne snovi na pamet. Opazil pa je, da je lahko naslednji dan ponovila vse, kar je otrokom bral iz knjige. Spoznal je, da lahko zanimanje za učenje pri otrocih veliko lažje vzbudi s pripovedovanjem zgodb kot pa z učenjem na pamet in s spraševanjem. Ko je zavrnil učenje katekizma na pamet, si je nakopal težave pri šolskih oblasteh, zato so mu prepovedali poučevati v javnih šolah. Engbergova podrobno opisuje, kako zelo so nanj vplivali pastor Haas, z zavračanjem učenja na pamet in knjižne učenosti, ter tudi Grundtvigove ideje (Engberg, 1985: 70–82).

Kold je velikokrat poudarjal, da je na slog njegovega poučevanja zelo vplivala mati, ki ga je tolažila s petjem in pripovedovanjem zgodb. V svojem življenju je to razvil v umetnost in zaščitni znak svojega sloga poučevanja. »Za Kolda je bilo vse izobraževanje osredotočeno na pripovedovanje: vsak ima kaj povedati, čemur je vredno prisluhniti.« (Bjerg, 1994: 23)

To je bila »živa beseda«, v katero sta oba, Grundtvig in Kold, zelo verjela, navdihnjen pogovor, ki je ljudi prebujal. Bil je zelo prepričan o moči svojih besed, »vendar to zaupanje ni izhajalo iz domišljavosti, izviralo je iz prepričanja, da njegovo govorjenje služi duhu ljudi, ki njegovim besedam podeljujejo moč in vitalnost« (Begtrup, Lund & Manniche, 1929: 105). Koldov dar raz-

pravljanja z učenci na njihovi ravni, v njihovem vsakdanjem jeziku, in dar povezovanja zgodb iz zgodovine ljudstva z njihovim vsakdanjim življenjem sta bila za njegov učiteljski uspeh izredno pomembna. Za Kolda »prosvetljenost« ni bila cilj, cilj je bil duhovno »prebujenje«. V znamenitem govoru na srečanju privrženec grundtvigijanstva leta 1866 je o tem povedal tole:

»Končal bom s pripombo, da imam veliko manj razumevanja za prosvetljenost, kot ga imam za prebujenje. Najprej se prebudim in šele potem se prosvetlim, ali pa recimo, da se prebudim in prosvetlim hkrati. Mislim, da je to pomembno, ker je tisto, kar potrebujemo, prebujenje. Moja naloga je predvsem prebujanje, manj pa prosvetljevanje, čeprav je res, da postanemo malo bolj prosvetljeni, ko enkrat postanemo prebujeni.« (Berker, 1984: 67)

Do nedavnega je veljalo, da je na Kolda vplivala Grundtvigova ideja o uporabnosti nordijske mitologije za prebujanje ljudstva in da je njegovo knjigo Haandbog i Verdenshistorie (ki jo je prebral leta 1847) uporabljal kot zakladnico zgodb za svoje učence. Vendar Berker pravi, da je še pred selitvijo v svojo zadnjo ljudsko srednjo šolo v Dalumu leta 1862 opustil Grundtvigova besedila, ker je menil, da jih učenci težko razumejo. Kot trdi Berker, je mitologijo, na katero se je odtlej opiral pri svojem poučevanju, nadomestil mit o Christenu Koldu (Berker, 1984: 97). V svoji podrobni analizi prevladujočega Koldovega sloga poučevanja Engbergova poudarja, da se je v dolgih letih poučevanja otrok in mlajših odraslih njegov slog pripovedovanja vsebine knjig, zlasti Grundtvigove knjige Haandbog i Verdenshistorie, razvil v končni slog, »ustno metodo«, pri kateri ni več uporabljal knjig (Engberg, 1985: 320).

Ustnih metod pa Kold ni uporabljal le pri dopoldanskem pouku, temveč jih je uporabljal tudi pri večernem klepetu z učenci. Pri teh pogovorih se je z njimi zblizal in navezal tesne stike. »Živa beseda« ni postala le sredstvo, temveč je postala tudi sporočilo (Berker, 1984: 86). Tako je bil v svojih poznejših letih pri pouku bolj pridigar, pri večernih pogovorih z učenci pa pastor.

Bjerg takole jedrnatopovzema bistvo Koldove izobraževalne misli:

»Njegova izobraževalna teorija temelji na številnih podmenah o naravi človeka in smislu življenja. Številni Koldovi govori so poskusi, da bi nedvoumno razložil te podmene. Po njegovem mnenju človeška bitja vodita dve temeljni čustvi: čustvo krščanstva in čustvo ljudstva ali naroda. Ti čustvi sestavljata temeljno družbeno držo vsakega posameznika. Le s hkratnim priznanjem teh čustev lahko posameznik pride do razumevanja 'resničnih okoliščin življenja'. Za Kolda je takšno razumevanje temeljni pogoj za življenje posameznika in preživetje ljudstva ter naroda. Posamezniki se morajo zavedati svojega rodu, svoje življenjske usode in tiste usode, ki jih čaka potem, ko se izteče njihovo zemeljsko bivanje. Sicer ne bodo sposobni smiselno živeti in izpolniti svoje usode. Pogoj za to sta za Kolda krščanstvo in zgodovina.« (Bjerg, 1994: 28)

Kold je začel o izobraževanju razmišljati na podlagi svojih dolgoletnih izkušenj, ki jih je dobil kot domači učitelj. Šele pozneje ga je začelo zanimati izobraževanje starejše mladine in mlajših odraslih, tako da je ustanovil prototip danske srednje šole.

Kold in Grundtvig

Skoraj sto let je na Danskem in drugod prevladovalo prepričanje, da se Grundtvigove in Koldove ideje o ljudski srednji šoli prekrivajo in da je Kold uresničil Grundtvigove ideje. Deloma sta sama pripomogla k širjenju tega mnenja.

Merilo za razliko med Grundtvigovimi in Koldovimi idejami

je njun pogled na človeka v vesolju, ki se je izražal tudi v njunih pogledih na izobraževalne cilje. Oba sta prezirala knjižno učenost in želela z »živo besedo« prebuditi preproste ljudi, Grundtvig pa jih je želel prebuditi tudi kot človeška bitja; vere pa v svojem konceptu šole sploh ni upošteval. Za Kolda je bilo prebujenje predvsem versko prebujenje, prebujenje v krščansko življenje, prosvetljevanje pa drugotnega pomena. Grundtvigov cilj je bil prosvetljeni državljani, Koldov pa praktični kristjan.

Grundtvig je bil učenjak in pesnik. Živel je v Københavnu in sodeloval z univerzitetnimi profesorji, drugimi izobraženci in vodilnimi duhovniki. Kold je bil ljudski človek, živel je s kmeti njihovo vsakdanje življenje, se oblačil tako kot oni in govoril njihov jezik. Napisal je eno samo izobraževalno razpravo: Om Børneskolen, ki je izšla šele po njegovi smrti, leta 1877.

Čeprav je Kold nekaj časa trdil, da se zgleduje po Grundtvigovih idejah, ni dokaza, da bi kdaj bral Grundtvigove prispevke o ljudski srednji šoli, ki so izhajale v tridesetih letih 19. stol. (Lindhardt, 1966). Ko je navajal imena ljudi, ki jim največ dolguje, je omenjal svojo mater, Petra Larsena Skraeppenborga in Kierkegarda, ne pa Grundtviga. Za Andresena je to bistveno za razumevanje razmerja med njima. Trdi, da Kolda ne moremo imeti preprosto za propagatorja Grundtvigovih idej, za njegovega učenca, tako kot druge, ki so se med prvimi ukvarjali z ljudsko srednjo šolo. V nasprotju z njimi »je Kold popolnoma samosvoji in vendar eno z duhom ljudstva in krščanskim duhom, kot ga je razlagal Grundtvig. Vendar je do tega prišel po drugačni poti kot drugi Grundtvigovi privrženci.« (Andresen, 1944: 71) Skovmand trdi, da Kold v resnici nikoli ni uresničil Grundtvigove ideje o ljudski srednji šoli (Skovmand, 1944a: 204). Rørdam je spoznal, da »Koldova srednja šola ni bila ljudska srednja šola v Grundtvigovem pomenu besede, temveč bolj šola krščanske prenoje.« (Rørdam, 1980: 41)

Znano nestrinjanje med Koldom in Grundtvigom o najprimernejši starosti učencev za vpis v ljudsko srednjo šolo je temeljilo na opazovanju človekovega razvoja. Grundtvigovo vztrajanje pri osemnajstih letih kot najnižji starosti je temeljilo na njegovi teoriji človekovega razvoja, ki naj bi bil sestavljen iz treh faz: otroštva kot obdobja domišljije, mladosti kot obdobja čustev in odraslosti kot obdobja razuma. Mladost je čas prebujanja, ki ga prinese živa beseda poezije in zgodovine. Koldu, ki je imel izkušnje s kmečkimi hlapci, se je zdelo osemnajst let že prepozno, kajti takrat se mladi kmečki delavci že preveč zanimajo za kupovanje ur in pip. Začenjajo se ozirati tudi za dekleti in so manj dovzetni za poezijo ter mite. V svojo šolo je vpisoval otroke pri štirinajstih letih. Po prvih izkušnjah s svojo srednjo šolo v Ryslingu se je moral strinjati z Grundtvigom.

Koldova ljudska srednja šola

Koldov eksperiment izobraževanja mladih hlapcev v Ryslingu je potekal tako dobro, da je sklenil, da ga bo razširil in delo nadaljeval v srednji šoli. Pastor Birkedahl ga je pri njegovih prizadevanjih podpiral in je zanj med enako mislečimi ljudmi zbiral denarna sredstva. Kold je potoval v København in se prvič srečal z Grundtvigom, ki mu je tudi obljubil finančno pomoč in k temu spodbujal tudi prijatelje. Koldu se je za svojo šolo posrečilo pridobiti tudi državno subvencijo. Ta sredstva so še povečala vsoto, ki jo je privarčeval v Smirni. Kupil je posestvo v Ryslingu in zgradil šolo, ki jo je odprl 1. novembra 1851. Najprej je štela deset učencev, januarja 1852 pa so se jim pridružili še štirje, ki so bili stari od štirinajst do dvajset let. Pri poučevanju mu je pomagal stari prijatelj Anders Christian Poulsen Dal.

Šolsko poslopje, ki ga je pomagal graditi tudi Kold, je imelo

učilnico s tremi okni, dnevno sobo in kuhinjo. Kold in njegov pomočnik, oba neporočena, sta spala na podstrežju skupaj z učenci. Zaradi takšnega špartanskega načina življenja ni bilo nobenih pritožb. Učenci so bili deležni vsakdanje obilice lepih besed, tako da so kar pozabili na hrano; in tudi pred spanjem so pod vodstvom svojih učiteljev še naprej razpravljali o duhovnih in intelektualnih problemih, dokler jih ni premagal spanec. (Begrup, Lund & Manniche, 1929: 102–103)

Vsakdanje življenje v šoli naj bi spominjalo na življenje na kmetiji, učitelja in učenci pa naj bi živeli skupaj kot kmečka družina. Pomembno je omeniti, da po Koldovem mnenju šola učenec ne bi smela odvracati od njihovega doma in dela na vasi.

Šolsko leto je trajalo od 1. novembra do 1. aprila. V sporočilu, ki ga je Kold razposlal vaščanom, je bilo zapisano, da bo poučeval naslednje predmete: svetovno zgodovino, sveto pismo, cerkveno zgodovino, nordijsko mitologijo, dansko zgodovino, zemljepis, dansko književnost, petje, branje, pisanje in računanje (Schrøder, 1905: 114–115). Naredil pa je tudi vse, da učenci ne bi pozabili dela, ki so ga opravljali doma: »Pomagali so v hlevu in prinašali vodo za kuhinjo.« (Engberg, 1985: 173) Kold je kupil tudi tesarско orodje, priprave za knjigoveštvo in izdelovanje zemljevidov, vendar praktičnih dejavnosti ni poučeval. Učenci so lahko to orodje in naprave uporabljali v prostem času, toda tega so imeli zelo malo. »Učenje je potekalo od jutra do večera, šest dni na teden, poleg tega pa je imel Kold pouk še trikrat na teden zvečer, ko so učenci in zunanji obiskovalci poslušali nordijsko mitologijo in dansko književnost.« (Engberg, 1985: 171) Koldova moč in privlačnost sta bila v tem, da je kmetom govoril v njihovem jeziku, jeziku, ki so ga razumeli, in da je svoja predavanja in pogovore ponazarjal z lastnim in njihovim življenjem.

Hkrati z ljudsko srednjo šolo je Kold vodil tudi poletno svobodno šolo za otroke v Dalbyju in Ryslingu. Leta 1852 je poučeval šestnajst otrok v Dalbyju, njegov pomočnik Poulsen Dal pa šest otrok v Ryslingu. Ko se je njegova ljudska srednja šola uveljavila in razširila, je Kold opustil učenje v svobodni šoli za otroke, še naprej pa ga je zanimalo usposabljanje učiteljev za te šole.

Leta 1853 je prodal svoje posestvo v Ryslingu in šolo preselil v Dalby v Hindsholmu, kjer je ostal do leta 1862. Toda njegova pričakovanja se niso izpolnila. Vpis učencev v Dalbyju ni bil tako velik, kot je bil v prvih letih v Ryslingu, zato je imel ves čas finančne težave. Poloma ga je rešil presežek učencev iz svobodne šole v Dalbyju. Vendar je ta šola ljudski srednji šoli koristila tudi v drugih pogledih, ne samo v gospodarskem pogledu, kot je zapisala Engbergova: »Najstarejši učenci so sodelovali pri učenju odraslih, po drugi strani pa so imeli mladi možje, ki naj bi postali učitelji, korist od svobodne šole, ker so tam videli, kako naj bi potekalo učenje.« (Engberg, 1985: 182) Vpis v ljudsko srednjo šolo v Dalbyju se ni povečal, dokler ni Kold zmagal v bitki s krajevnimi šolskimi oblastmi v zvezi s srednjimi šolami in subvencijami. Leta 1859 je imel štirindvajset učencev.

Grundtvigijski urnik, ki ga je Kold uvedel v srednji šoli v Ryslingu, se je postopoma spreminjal v skladu z njegovimi idejami. Svetovna zgodovina je postala prosvetljevanje duhovnega življenja, dansko zgodovino pa je opustil. Rørdam je zapisal:

»Opustil je ideje Grundtvigove srednje šole. Njegovo zgodovinsko poetično poslanstvo je postalo predvsem spodbujanje k posnemanju Jezusovega zgleda v skromnosti in bratski ljubezni. Ideali, ki jih je priporočal učencem, so bili varčnost, trdo delo in požrtvovalnost. Vse to je bilo razsvetljeno z moralnimi zgledi iz vsakdanjega življenja. To ni bila grundtvigijska interpretacija krščanstva.« (Rørdam, 1980: 40)

Druga sprememba v urniku je bila posledica njegovega boja z

oblastmi za nadzor nad predmetnikom in pravico oblasti do spraševanja učencev. Nova zakonodaja je leta 1856 spremenila pogoje za državne subvencije za zasebne šole; odslej naj bi novi okrajni šolski sveti opravljali nadzor in preverjali predmetnik, učence pa naj bi občasno preverjali zunanji spraševalci. Kold je iz teh nasprotovanj oblastem ustvaril mit. Vendar je iz sporočil, ki jih je vsako leto pošiljal ministrstvu za cerkvene zadeve in javno izobraževanje, da bi ohranil subvencijo, razvidno, da je v svoji šoli poučeval fiziko, kemijo in geodezijo; toda te predmete je imel za manj pomembne, poučevanje pa je prepustil Poulsenu Dalu (Rørdam, 1980: 38). Engbergova opisuje, da je Kold, da bi ohranil državno subvencijo, v pogajanju z ministrstvom in kraljevo kmetijsko družbo poudarjal pomen teh predmetov. (Engberg, 1985: 225–231)

Medtem ko je imel svojo srednjo šolo v Dalbyju, je v sosedstvu še naprej izobraževal tudi odrasle kmete. Pouk je potekal pod pokroviteljstvom Danskega združenja, ki ga je ustanovil premožen kmet Christen Larsen. Ta je Kolda tudi prepričal, da je svojo šolo preselil v Dalby. Združenje je imelo približno 80 članov, ki so se srečevali ob sobotah zvečer. (Engberg, 1985: 183)

Po nekaj letih v Dalbyju je Kold začel sanjati o širitvi šole. Po več kot treh letih načrtovanja, gradnje in zastojev je leta 1862 svojo srednjo šolo preselil iz Dalbyja v Dalum pri Odenseju na Funenu. Svobodna osnovna šola je ostala v Dalbyju. Prvo zimo je imel v Dalumu 58 učencev in zaposlil je še tretjega učitelja, Jensa Lassena Knudsen. Zaprošil je za dodatno subvencijo okrajnega sveta, vendar so ga zavrnili. Uradna razlaga je bila, da gre za zasebno šolo. V resnici mu subvencije niso dodelili zato, ker je še vedno nasprotoval izpitom v svoji šoli (trdil je tudi, da se noče odpovedati pravici do samostojnega odločanja o predmetniku), in zato, ker so krajevne oblasti menile, da v svoji šoli širi Grundtvigovo versko propagando. Okrajni svet je zahteval, naj mu tudi ministrstvo odtegne pomoč, vendar je kljub temu še naprej dobival državno subvencijo. V tem smislu je zmagal. (Engberg, 1985: 255)

Kold je 1. aprila 1863 svojo šolo odprl tudi dekletom in mladim ženskam. To je bil prvi trajni srednješolski program za ženske. Že prvi dan se je prijavilo 30 učenk. Toda to je bila bolj posledica naključja kot pa zavestnega načrta. »Do te zamisli je prišel, ker se je v zadnjih letih vpisalo toliko mladih deklet, ki so želele obiskovati šolo. In mladi kmečki delavci so menili, da bi bilo zelo lepo, če bi se tudi njihove prijateljice in sestre učile to, kar so se učili oni, tako da bi se lahko z njimi pogovarjali na enaki ravni.« (Engberg, 1985: 256) Koldova sestra, ki je vodila gospodinjstvo, je dekleta poučevala o ročnih delih in hišnih opravilih, večinoma pa je bil zanje urnik enak kot za fante, razen kmetijstva. (Engberg, 1985: 256)

V zimskem semestru 1868/69 se je prvič vpisalo 100 učencev in ravno toliko tudi naslednje leto. Zaradi vpisa in poletnega semestra za dekleta ter živinorejske in proizvodne enote, ki so jo dodali šoli, se je ta zdaj tako rekoč sama financirala. Februarja 1870 je Kold pisal ministrstvu o finančnem stanju šole, ki je tako dobro, da ne bo več zaprosil za letno državno subvencijo. (Engberg, 1985: 280)

Še prej je Kold načrtoval nadaljevalno šolo, v kateri bi lahko usposabljal osnovnošolske učitelje, vendar se je zamisel izjalovila. »Prva leta v Dalbyju je Kold učence pripravljal za vpis na učiteljske, vendar je to opustil, ker je bilo preveč kandidatov.« (Engberg, 1985: 307–308) Leta 1862 je poskušal srednjo šolo preoblikovati v središče za nadaljnje izobraževanje osnovnošolskih učiteljev za javne in zasebne šole. Ta poskus in tudi drugi naslednje leto sta propadla, ker je Kold ostro napadel javni šolski sistem. Po tem je sklenil, da se bo omejil na učitelje v svobodnih

osnovnih šolah. Avgusta 1865 se je osemnajstdnevnega poletnega seminarja za učitelje udeležilo več kot 40 učiteljev, iz javnih in svobodnih šol, pa tudi nekaj dijakov učiteljskih. (Engberg, 1985: 256–265)

Po Koldovi smrti leta 1870 je ljudska srednja šola v Dalumu postala dekliška šola, vendar je število učenk upadalo, tako da so leta 1883 šolo prodali, tri leta pozneje pa spremenili v kmetijsko šolo z internatom. Osebnost slog šole, ki je bil tako značilen za Kolda, brez njega ni mogel preživeti. »Koldova vseprežemajoča osebnost je njegove učiteljske kolege skrčila v nekakšne nadomestke, to pa je bil eden od razlogov, zakaj so srednjo šolo v Dalumu zaprli le nekaj let po njegovi smrti.« (Bjerg, 1994: 28) Kold ni zagotovil svojega naslednika.

Koldov vpliv in dediščina

Čeprav odštejemo mite, ki so jih ustvarili in vzdrževali Kold ter kasneje njegovi privrženci, ni dvoma, da je ustvaril tisto, kar je ostalo dolgo časa model danske ljudske srednje šole. Sam Grundtvig mu je večkrat izkazal spoštovanje, čeprav najverjetneje ni popolnoma razumel verskih temeljev, na katerih je Kold ustanavljal svoje šole. Borish (1991) po Skovmandu takole (1944b) povzema Koldov uspeh:

»Eden od razlogov za Koldov uspeh je bil špartanski življenjski slog, ki ga je vzdrževal v svojih šolah. Vsi so jedli enako. Pili niso niti kave niti čaja. Poraba sladkorja pozimi je bila manjša od enega kilograma. Vsak učenec je dobil v juhi samo eno rozino. Kold in njegov pomočnik sta spala v skupni spalnici in prav nič nenavadnega ni bilo, da so si dva ali trije učenci delili isto žimnico. Vsi učenci so bili skupaj ves dan in bili med seboj povezani tako kot družina. Kold sam je nosil doma stkana kmečka oblačila, prizadeval pa si je, da je svoje učence navadil reda in čistoče. In da jih ne bi po nepotrebnem ločil od njihovih domov, je pouk omejil na pet zimskih mesecev, ko je bilo na polju najmanj dela.« (Borish, 1991: 188)

Po Juhrejevi oceni je Koldovo delo močno vplivalo na kmečko prebivalstvo. Ta vpliv se je širil predvsem z delom starih učiteljev na svobodnih šolah, ki so bili skoraj vsi Koldovi učenci, za širjenje njegovih idej pa je poskrbela tudi precejšnje število starejših ravnateljev in učiteljev ljudskih srednjih šol (Juhre, 1944: 397). Bukdahl pa poudarja, da »nihče ni bil sposoben ali pa si ni upal neposredno posnemati Kolda« (Bukdahl, 1961: 68). V začetku je bil neizogibno potreben Grundtvigov blagoslov, da se je lahko Koldov vpliv razširil med grundtvigijanci: »Grundtvig je sprejel Koldov model, ki je navdihoval mlade grundtvigijance, ko so po letu 1864 ustanavljali svoje ljudske srednje šole.« (Nissen, 1994: 344)

Borish (1991: 192) navaja: »Kold je imel do svoje smrti leta 1870 v svojih 'folkehøjskoler' več kot 1300 učencev, za sabo pa je pustil tudi živi vir navdiha za šole v prihodnosti.« (Christensen, Christensen in Warrer, 1981: 122) Engbergova pa je zapisala:

»Ob svoji smrti je bil Kold slaven v šolskih krogih po vsej državi. Njegovi nekdani učenci so ga ljubili in častili, duhovniki in laiki so ga občudovali. Mit o navadnem človeku, ki si je kljub vsem javnim in drugim avtoritetam krčil pot in postal prerok celotnega naroda, se je množično uveljavil. Ta mit je prvi pomagal zgraditi on sam.« (Engberg, 1985: 281)

Engbergova v svoji končni oceni o Koldu in Grundtvigu ugotavlja:

»Grundtvig je mati ljudske srednje šole, njen oče pa je Christen Kold, ki je pomemben kot njen utemeljitelj ..., ker ga je temeljito zaznamoval njegov čas, se ni mogel zgledovati po

Grundtvigovi zgodovinsko-poetični viziji. Ljudska srednja šola je zato dobila drugačno obliko in vsebino, kot ju je predvidel Grundtvig. Delovala je in še naprej deluje kot alternativa sistemu srednjega izobraževanja, ker obe obliki izobraževanja zavračata izpite in guljenje. Poučevanje je potekalo v obliki predavanj in pogovorov o splošnih človeških zadevah. Kold ni le oblikoval svoje šole po zgledu družinskega življenja, dal ji je poleg tega tudi čustveno razsežnost, kajti cilj njegove šole je bila predvsem skrb za vsakega posameznega učenca.« (Engberg, 1985: 337)

Če upoštevamo vsa ta nova dejstva o Koldovem življenju, misli in delo, lahko sklenemo, da je bil, čeprav ne upoštevamo nekdanjih mitov, pomemben inovator v izobraževanju, ki je močno vplival na danske ljudske srednje šole in sistem osnovnega šolstva.

Jindra Kulich

upokojeni profesor andragogike na univerzi v Vancouvru, Kanada

Literatura

- Andresen, S. (1944). Hundrede aar. Højskolen 1844–1944 (One Hundred Years: The Folk High School 1844–1944). Copenhagen: Hagerup.
- Austlid, A. (1916). Christen Kold. Copenhagen: Gyldendal.
- Begtrup, H.; Lund, H.; Manniche, P. (1929). The Folk High Schools of Denmark and the Development of a Farming Community, 2nd Ed. Oxford: Oxford University Press/Copenhagen: Nyt Nordisk Forlag.
- Berker, P. (1984). Christen Kolds Volkshochschule. Eine Studie zur Erwachsenenbildung im Dänemark des 19. Jahrhunderts (Christen Kold's Folk High School: A Study on Adult Education in the 19th Century). Münster: Lit Verlag.
- Bjerg, J. (1994) Christen Mikkelsen Kold (1816–70). Prospects, Vol. 24, No. 1-2, str. 21–35.
- Borish, S. M. (1991). The Land of the Living. Grass Valley, CA: Blue Dolphin Press.
- Bugge, K. E. (1965). Skolen for livet. Studier over N. F. S. Grundtvigs pædagogiske tanker (School for Life: Studies on N. F. S. Grundtvig's Pedagogical Thought) Copenhagen: Gad.
- Bukdahl, J. (1961). Højskolen i skiftende tider (The Folk High School in Changing Times), str. 52–77 v J. Rosendahl (ur.), Højskolen til debat (The Folk High School for Debate). Copenhagen: Gyldendal.
- Christensen, O.; Christensen, P.; Warrer, P. (1981). Højskole bevogelse og almindelse. Skitse til en forståelse af Højskolens dannelsesverden (The Folk High School Movement and General Education: Sketch towards an Understanding of the Formative World of the Folk High School). Aarhus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Engberg, H. (1985). Historien om Christen Kold (The Story of Christen Kold). Copenhagen: Gyldendal.
- Hagemann, J. (1950). En Sokrates i danske kloeder. Christen Kold (A Socrates in Danish Clothing: Christen Kold). Copenhagen: Løbses.
- Juhre, E. (1944). Den danske folkehøjskole. Et tilbageblik og et fremsyn (The Danish folk high school: looking back and forward, str. 393–402 v V. Stenkilde (ur.), Den grundtvigske folkehøjskole 1844–1944. Artikler og taler (The Grundtvigian Folk High School 1844–1944: Articles and speeches). Copenhagen: Gjellerup.
- Kold, CH. (1944). Tale ved vennemødet i København (Speech at the meeting of (Grundtvig's) friends in Copenhagen), str. 49–56 v V. Stenkilde (ed.), Den grundtvigske folkehøjskole 1844–1944. Artikler og taler (The Grundtvigian Folk High School 1844–1944: Articles and Speeches). Copenhagen: Gjellerup.
- Kold, CH. (1993). Christen Kold: how I became a folk-teacher, (nekoliko skrajšan angleški prevod prejšnjega dela). Option: Newsletter of the Folk College Association of America, Vol. 17, No. 1, str. 9–19.
- Lindhardt, P. G. (1966). Det levende ord (The living word). Politiken, March 28, 1966.
- Nissen, G. (1994). Udfordringer til højskolen. Danske folkehøjskoler 1844 til 1994 (Challenges for the Folk High School: Danish Folk High Schools from 1844 to 1994). Copenhagen: Foreningen for Folkehøjskoler Forlag.
- Pedersen, J. (1961). Fra friskolens og bondehøjskolens første tid (From the Early Times of the Free Schools and the Peasant Folk High Schools). Copenhagen: Gad.
- Rørørdam, T. (1980). The Danish Folk High Schools, 2nd Ed. Copenhagen: Det Danske Selskab.
- Schrøder, L. (1905). Den nordiske folkehøjskole. Bidrag til dens historie (The Nordic Folk High School: A contribution to its history). Copenhagen: Udvalg for Folkeoplysnings Fremme.
- Skovmand, R. (1944a). Folkehøjskole i Danmark 1841–1892 (The Folk High School in Denmark 1841–1892). Copenhagen: Det Danske Forlag.
- Skovmand, R. (1944b). Højskolen gennem 100 aar (The Folk High School through One Hundred Years). Copenhagen: Schultz.
- Stenkilde, V. (ed.) (1944). Den grundtvigske folkehøjskole 1844–1944. Artikler og taler (The Grundtvigian Folk High School: Articles and Speeches). Copenhagen: Gjellerup.
- Thaning, K. (1961). Grundtvig og Kold (Grundtvig and Kold), str. 78–98 v J. Rosendahl (ed.), Højskolen til debat (The Folk High School for Debate). Copenhagen: Gyldendal.
- Thaning, K. (1963). Meneske først – Grundtvigs opgor med sig selv (Man First – Grundtvig's Encounter with Himself). Copenhagen: Gyldendal.
- Wartenweiler, F. (1929). Ein Sokrates in dänischen Kleidern (A Socrates in Danish Clothing), 2nd Ed. Zurich: Rotapfel.